

GÜVENLİ BÖLGELERİN ULUSLARARASI HUKUK AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ VE TÜRKİYE’NİN SURİYE’DE TESİS ETTİĞİ GÜVENLİ BÖLGE UYGULAMALARI

EVALUATION OF SAFE ZONES IN TERMS OF INTERNATIONAL LAW AND TÜRKİYE’S SAFE ZONE PRACTICES IN SYRIA

Berkant AKKUŞ¹

Öz

Uluslararası hukukta güvenli bölge, çatışmasızlık bölgesi ve uçuşa yasak bölge olarak üç çeşit bölge bulunmaktadır. Çalışma konumuz, Türkiye’nin Suriye’de kurulmuş alana yönelik önerdiği terminoloji olan güvenli bölge terimine odaklanmaktadır. Güvenli bölgeler, genellikle çatışma bölgelerinden kaçan mültecilere barınma, gıda, su ve temel ihtiyaçlar sağlamak amacıyla oluşturulan alanlardır. Bu bölgeler, uluslararası toplumun yardım ve koruma amacı taşıyan bir girişimdir. Uluslararası hukuk çerçevesinde, güvenli bölgelerin oluşturulmasıyla ilgili bir dizi prensip ve kriter bulunmaktadır. Bu ilkelere göre, mültecilerin insan haklarına saygı gösterilmeli, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele yapılmamalı ve güvenli bölgelerde barınma hakları korunmalıdır. Ayrıca, uluslararası toplumun desteği ve iş birliği ile güvenli bölgelerin sürdürülebilirliği sağlanmalıdır. Bu bölgelerin oluşturulmasıyla ilgili kararlar dikkatlice değerlendirilmeli ve geri gönderme ilkesi ile ilticaya erişim doğrultusunda mültecilerin güvenliği, sağlığı ve refahı gözetilmelidir. Bu sayede uluslararası toplum, çatışma bölgelerinden kaçan mültecilere geçici bir sığınak ve koruma sağlayarak insani yardımda bulunabilir. Bu makale, uluslararası hukuk kapsamında güvenli bölgelerin temel zorluklarını, faydalarını, risklerini ele almayı ve mülteci alan devletlerin uyması gereken hukuki çerçeveye ilişkin incelemelerde bulunmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Güvenli Bölgeler, Mülteci Koruması, İlticaya Erişim, Geri Gönderme İlkesi, Sığınma Hakkı

Abstract

In international law, there are three types of zones: safe zones, conflict-free zones, and no-fly zones. This study focuses on the term safe zone, which is the terminology proposed by Türkiye for the area established in Syria. Safe zones are areas typically created to provide shelter, food, water, and basic needs for refugees fleeing conflict zones. These zones are an initiative by the international community to offer aid and protection. Within the framework of international law, there are a series of principles and criteria related to the establishment of safe zones. According to these principles, the human rights of refugees must be respected, inhumane or degrading treatment must not occur, and the right to shelter within safe zones must be protected. Additionally, the sustainability of safe zones should be ensured with the support and cooperation of the international community. Decisions related to the establishment of these zones must be carefully evaluated, and the security, health, and welfare of refugees must be considered in line with the principle of non-refoulement and access to asylum. In this way, the international community can provide temporary refuge and protection to refugees fleeing conflict zones, offering humanitarian aid. This article aims to address the main challenges, benefits, and risks of safe zones within the context of international law and to examine the legal framework that states hosting refugees must adhere to.

Keywords: Safe Zones, Refugee Protection, Access to Asylum, The Principle of Non-Refoulement, The Right to Asylum

¹ Dr. Öğr. Üyesi, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Milletlerarası Hukuk Anabilim Dalı, berkantakus91@gmail.com, Orcid:0000-0001-6652-2512

Makale Türü: Araştırma Makalesi – Geliş Tarihi: 19.11.2023 – Kabul Tarihi:29.06.2024

DOI:10.17755/esosder.1392971

Atf için: *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 2024;23(91):925-942

Bu çalışma Creative Commons Atf-Gayri Ticari 4.0 (CC BY-NC 4.0) kapsamında açık erişimli bir makaledir.

This work is an open access article under [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/) (CC BY-NC 4.0).

1. GİRİŞ

Güvenli bölgeler (safe zone) çatışma ortamının yeni bir özelliği değildir. Güvenli alan (safe area), askerden arındırılmış bölge ve korunan bölge dahil olmak üzere çok sayıda terim bu alanlara atıfta bulunmak için kullanılmıştır (Jacques 2012: 232). Bu makalede, devam eden silahlı çatışmalarda sivil nüfusu saldırılardan koruyarak, onlara daha fazla fiziksel ve insani koruma sağlamak için oluşturulan belirlenmiş alanlara genel olarak atıfta bulunmak için güvenli bölge terimi kullanılacaktır (Chau 2012: 191). Güvenli bölgelerin olumlu ve olumsuz yönleri bulunmaktadır. Olumlu yönlerini sırlamak gerekirse, güvenli bölgeler saldırılara karşı ek koruma sağlama ve insani yardımı kolaylaştırma potansiyeline sahiptirler. Ancak bu makalenin incelemesi doğrultusunda, bazı güvenli bölgelerin sığınmacılara umut vermek için oluşturulduğu ve uluslararası hukuk kapsamındaki yükümlülüklerini yerine getirmekten kaçınmak için sığınmacı alan devletler tarafından tercih edilen bir araç haline geldiği anlaşılmaktadır. Kurulan güvenli bölgeler sivil nüfusa koruma sağlamayı amaçlarken, temelde göç kontrol stratejileri ile doğrudan ilişkilidirler (Yamashita 2004: 3). Günümüzde çatışmaların kitlesel yerinden edilmeyi tetiklediği açıktır. Güvenli bölgeler günümüz çatışmalarının yaygın bir özelliği haline geldiğinden, hukuki niteliğinin açıklığa kavuşturulması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bu doğrultuda; savaşa başvurmanın hukuku olarak nitelendirilebilecek, kuvvet kullanma kurallarını içeren *jus ad bellum* ve silahlı çatışmalar esnasında uygulanacak kuralları belirleyen *jus in bello* konuları gündeme gelmekle birlikte, mevcut literatürdeki daha sınırlı ilgi nedeniyle bu makale, güvenli bölgelerin kapsamlı ve etkili sığınmacı koruması için oluşturduğu risklere ve faydalara odaklanacaktır.

Dünya genelinde orta ve düşük gelir düzeyine sahip ülkeler sığınmacı yükünün büyük bir kısmını üstlenmektedirler. Oysaki sığınmacı yükünün adil ve hakkaniyete uygun şekilde paylaşılması yaklaşımı *erga omnes* bir yükümlülük olarak esas alınmalıdır. Sığınmacı yükünü üstlenen devletin diğer devletlerden alacak hakları oluşmaktadır. Bu gerekçeyle, sorumluluk tüm uluslararası toplum tarafından paylaşılmalıdır (Ciğer 2019: 121). Savaş, doğal afet, ekonomik kaygılar, iklim değişikliği gibi nedenlerle büyük kitlelerin başka ülkelerin sınırlarına doğru hareket etmesi sığınmacı yükünün paylaşılmasına olanak sağlamamakta ve güvenli bölgelerin oluşturulmasını zarurî hale getirmektedir.

Bu makale, güvenli bölgelerin uluslararası hukuk kapsamında sığınmacıların korunması açısından izin verilebilir bir alternatif olup olamayacağını inceleyerek, sığınmacı kabul eden devletlerin, güvenli bölgelerin bulunduğu bölgeden kaçan kişilere karşı hukuki yükümlülüklerini belirlemeyi amaçlamaktadır. Öncelikle uluslararası arenada ortaya çıkan güvenli bölgelerin temel özelliklerinin ana hatları çizilerek incelenecektir ve güvenli bölgelerin hukuki temelleri, sivil nüfus üzerindeki etkileri tartışılacaktır. Bu ilk genel bakışın ardından, güvenli bölgelerle bağlantılı ve Suriye'nin kuzeyine özel atıfta bulunularak bu bölgelerin kurulmasından kaynaklanan sığınmacı koruma amaçları için kapsamlı bir analiz yapılacaktır. Bu kapsamda iltica talebinde bulunma hakkı, ayrılma hakkı, iltica taleplerinin reddedilmesi için izin verilmeyen bir temel olarak dahili kaçış alternatifi konuları, güvenli bölgelerin iltica talepleri ile uyumlu olup olmadığını göstermek için geri gönderme ilkesinin önemi vurgulanarak sığınmacı alan devletlerin yükümlülükleriyle beraber ele alınacaktır.

2. GÜVENLİ BÖLGE KAVRAMI VE OLUŞTURULMA AMAÇLARI

Bu bölüm, uzlaşmaya dayalı ve dayatılan güvenli bölgeler olmak üzere iki güvenli bölge biçiminin hukuki dayanağını ve temel özelliklerini karşılaştıracaktır (Gillard 2017: 1088). Bu doğrultuda, Suriye'nin kuzeyinde gelişen güvenli bölge biçimlerinin bu iki tanıma neden

uymadığı incelenerek daha güçlü sığınmacı korumasının nasıl sağlanabileceği ortaya konacaktır.

Silahlı çatışmalar hukukunda güvenli bölgelerin oluşturulması için bulunan tek hukuki dayanak, korunan bölgeler olarak adlandırılan çok sayıda alan oluşturma olasılığını sağlayan kurallardır. Uluslararası insancıl hukuk sistemindeki en koruyucu ve kapsamlı şekilde tanımlanmış güvenli bölge biçimleri; savaşan tarafların belirli koşullar altında herhangi bir düşmanca faaliyet veya askeri operasyon yürütmemeyi kabul ettiği, sınırları çizilmiş alanlar olarak anlaşılabilir. Cenevre Sözleşmeleri ve Ek Protokolleri askerden arındırılmış bölgelerin yalnızca uluslararası silahlı çatışmalarda kurulmasını açıkça öngörmesine rağmen, Uluslararası Kızılhaç Komitesi güvenli bölgelere saldırı düzenleme yasağının, bölgelerin özel anlaşmalarla oluşturulabileceği uluslararası olmayan silahlı çatışmalarda da eşit derecede geçerli olan örf adet hukuku olduğunu kabul etmiştir (ICRC 2022).

Uzlaşmaya dayalı güvenli bölgelerin amacı, münhasıran sivillere yönelik kasıtlı saldırıları yasakladığından, silahlı çatışmaların etkilerinden korunmayı arttırmaktır (Sassòli 2019: 242). Uzlaşmaya dayalı güvenli bölgelerin en önemli koruyucu yararı, çatışmanın tüm taraflarının açık rızasını gerektirmesidir. Bu özellik, uzlaşmaya dayalı güvenli bölgelerin tarafsız ve sivil karakterine saygı duyulma olasılığını artırır (Gilbert ve Rüşch 2017: 13). Ancak bu durum aynı zamanda uzlaşmaya dayalı güvenli bölgelerin en büyük zorluğudur. Savaşan tarafların rızasını almanın uygulamada son derece zor olduğu kanıtlanmıştır ve ayrıca değişen çatışma ortamında, sivil nüfus için daha fazla risk yaratacak şekilde rızanın geri çekilmesi muhtemeldir. Güvenli bölgeler, tipik olarak sivil nüfusa karşı tekrarlanan saldırılara yanıt olarak oluşturulur. Sivillerin korunmasına ilişkin uluslararası insancıl hukuk kurallarına uymak istemeyen tarafların, daha gelişmiş koruma sağlayan bir güvenli bölgeye rıza göstermeleri pek olası değildir.

Güvenli bölge tanımı, Birleşmiş Milletler himayesinde kurulanlara atıfta bulunmaktadır. Özellikle 1990'larda açıkça görülen Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (BMGK) kararları; BM Andlaşması Bölüm VII kapsamında uluslararası barış ve güvenliği korumak veya yeniden sağlamak için güvenli bölgelerin oluşturulmasına izin vermiştir (Keen 2017: 36). Uygulamada bu güvenli bölge biçiminin, güvenlik taahhütlerini nadiren koruduğunu belirtmek gerekir. BMGK'nin yetkilendirmesi, güvenli bölgelerin kuruluşunun kuvvet kullanma yasağına aykırı olmadığı anlamına gelmektedir. Ancak tarafların, yabancı askeri güçler tarafından dayatılan güvenli bir bölgede çatışmalardan kaçınmaları pek mümkün olmadığından, bu bölgelerin sivil karakteri tehlikeye atılmaktadır (Jacques 2012: 243).

BM onaylı güvenli bölgeler ile *jus in bello* rejimi arasındaki en önemli fark, bu bölgelerin savaşan tarafların rızasını gerektirmemeleri ve bu nedenle önceki bölümde ele alınan zorlukların üstesinden gelebilmeleridir. Ancak yine de bu bölgelerin kurulabilmesi için BMGK'nin daimî beş üyesinin onayının alınması veya hiçbirinin veto etmemesi gerekmektedir. Bu kapsamda, BMGK yetkisini 1990'lardan bu yana güvenli bölgelerin oluşturulması için kullanmamıştır ve yakın gelecekte kullanması da pek olası görünmemektedir. Bunun olası nedenleri iki yönlüdür. Birinci olarak, BMGK daha önceki tüm örneklerde sivil nüfusun uzun vadeli korunmasını sağlamada nihai olarak başarısız olduğundan, güvenli bölgelerin oluşturulmasına izin verme konusunda doğal bir isteksizlik vardır. İkinci olarak, daimî beş üyenin siyasi çıkar ve farklılıkları, insani krizlere yanıt olarak güvenli bölgelerin kurulması eylemini engellemek için veto yetkisinin kullanılmasına yol açacaktır. Bu durum, özellikle Suriye bağlamında belirgindir ve şimdi tartışılacağı gibi, tüm savaşanların rızası veya BMGK'nin izni olmaksızın tek taraflı güvenli bölgeler oluşturulmasına yönelik uygulamada bir değişimi tetiklemektedir.

Türkiye, gerçekleştirdiği operasyonlar neticesinde Suriye'nin kuzey bölgelerinde yönetimler dizisi kurmuştur. Özellikle, Ekim 2019'da ABD birliklerinin Suriye-Türkiye sınırından çekilmesinin ardından Türkiye, Suriye Millî Ordusu'nun desteğiyle Suriye'nin kuzeyine askerî operasyonlar başlatmıştır (Özkizilcik 2020). Türkiye, Suriye toprakları üzerindeki kontrolünü artırırken, 120 kilometrelik güvenli bölge kurulması için Rusya ile anlaşmaya varmıştır. Suriye'nin Tel Abyad ve Ras Al-Ain kasabaları arası Türkiye'nin kontrolü altına alınmıştır. Güvenli bölgeler açık bir sınırlama politikasını yansıtmakta ve Türkiye'nin, ülkeye geçişleri önleme, Suriyeli sığınmacıların dönüşünü kolaylaştırma isteklerini belirtmektedir (Eralp 2020: 181). Buna karşılık, ilan edilen bu güvenli bölge, son yıllarda Türkiye sınırında artan göç hareketlerinin etkilerini hafifletmeye yönelik bir girişim gibi görünmektedir (Çetinkaya 2017: 61). Türkiye ayrıca, büyük ölçekli göçü önleme ve Suriyeli sığınmacıları güvenli bölgeye geri döndürme niyetlerinin de eşlik ettiği 2018 Zeytin Dalı Harekâtının ardından Afrin üzerinde kontrol kurmuştur (Geneva Academy 2022).

Türkiye özellikle; hastaneler, okullar, evler ve ibadet yerleri dahil olmak üzere geri dönüşü kolaylaştırmak için kapsamlı bir altyapı inşa etmektedir. Afrin'de ise Türkiye bir polis teşkilatı kurarken, tıbbî bakım, eğitim ve istihdam dahil olmak üzere temel hizmetleri sağlamaktadır (Gall 2021).

Bu bölgelerin kurulmasının hukukî durumu, bu makalenin kapsamı dışında kalan birçok konuyu gündeme getirmektedir (Ghrainne 2020: 335). Özellikle Suriye, güvenli bölgelere açık rıza göstermezken ve Türkiye'nin önceki eylemlerini alenen kınarken, Rusya 2019'da güvenli bölgeyi kabul ederken Suriye'nin desteğiyle hareket ettiğini iddia etmiştir (Al Jazeera 2019). Türkiye'nin Tel Abyad, Ras Al-Ain ve Afrin'deki fiili kontrolü ve doğrudan yönetimi ışığında, bu makale aşağıda ifade edilen pozisyonu benimseyecektir.

Türkiye, açık rıza olmaksızın Suriye toprakları üzerinde etkin kontrol sağladığı için ilan edilen güvenli bölgelerin bulunduğu bölgeyi kontrol etmektedir. İlgili olduğu durumlarda bu makaledeki analizler, Suriye'nin bir güvenli bölgeye açıkça rıza göstermesinin alternatif olasılığını da dikkate alacaktır. Bununla birlikte, tüm muharip tarafların askerden arındırılmasını garanti eden tanımlanabilir bir mutabakatı olmadan, bu güvenli bölgelerin uluslararası insancıl hukuk sistemi kapsamında korunması gereken katı gereklilikleri karşılayıp karşılamadığı tartışılmalıdır. Buna karşılık, Türkiye'nin bölgedeki eylemleri doğrultusunda kurduğu bölgeler, ne uluslararası insancıl hukuk tarafından yönetilen ne de BMGK tarafından yetkilendirilen, gelişmekte olan bir güvenli bölge sınıflandırması kapsamında değerlendirilemez. İstikrar ve koruma derecesi bu alanlar arasında farklılık göstermektedir. Ancak bu güvenli bölgelerin hepsi, Türkiye'nin hem Suriye vatandaşlarını geri gönderebileceği hem de kaçmalarını engelleyebileceği alanlar olarak konumlandırılmaktadır. Bu bölgelerin özellikleri, uluslararası hukukta kırılğan bir temele sahip olan güvenli bölgeler yaratmanın sığınmacı korumasına yönelik riskleri beraberinde getirdiği tartışmasını ortaya çıkarmaktadır.

Suriye'de yaşanan iç savaş neticesinde ciddi bir insanî krizin meydana geldiği açıktır. Ülke içinde yerinden edilen, ülkesini terk etmek zorunda kalan milyonlarca insanın varlığı söz konusudur. Suriye için barışçıl çözüm yolları aranmış olmasına rağmen çabalar sonuçsuz kalmıştır. Suriye'nin açık rızası bulunmasa dahi, Türkiye'nin böylesi bir insani krize kayıtsız kalmayarak insani müdahale doktrini ve koruma sorumluluğu doğrultusunda güvenli bölgeler kurması hukuka uygunluk sebepleriyle aklanabilir. Türkiye'nin kurduğu güvenli bölgeler, rejimi değiştirme ve Suriye'nin toprak bütünlüğüne zarar verme amacı taşımamaktadır. Güvenli bölgeler sınırlı süre için belirli coğrafi alanda oluşturulan tedbir unsurlarıdır. Birleşmiş Milletler'in çabalarının etkisiz kalması, Türkiye'nin insani krizi önlemek amacıyla, son çare olarak bu yola başvurması ve güvenli bölgelerin geçici niteliği dikkate alındığında insani müdahale için şartların oluştuğu ileri sürülebilir.

Suriye kendi topraklarından Türkiye’ye doğru gerçekleşen sığınmacı akınlarını engellemek konusunda isteksiz ve aciz kalmıştır. Gerekli özen yükümlülüğünü göstermeyerek başka devletlerin egemenliğine saygı duymamaya devam etmektedir. Devlet dışı aktörler tarafından gerçekleştirilen terör eylemleri eğer ülke devletine atfedilemiyorsa, isteksiz ve aciz devlet doktrini doğrultusunda meşru müdafaa hakkı kapsamında kuvvet kullanılması mümkün olabilir. Terör unsurlarının Suriye topraklarında konuşlandıkları açıktır ve Suriye’nin terör tehdit ve tehlikeleri engelleme konusunda isteksiz ve aciz olduğu görülmektedir. Bu durumda Türkiye’nin Suriye’nin kuzeyine meşru müdafaa hakkı doğrultusunda müdahalesi için bir hukuka uygunluk sebebi olarak isteksiz ve aciz devlet doktrini ileri sürülebilir. Bu doktrini uygulamadan önce müdahalenin gerçekleştirileceği devletin rızası ve iş birliği aranmalıdır. Ayrıca müdahale yapılmadan önce ülke devletinin bölge üzerindeki kontrol derecesi değerlendirilerek, terör tehdidini sona erdirmesi için süre tanınması beklenmektedir (Deeks 2012: 490). Suriye’nin başarısız devlet olarak nitelendirilebileceği gerçeği doğrultusunda, müdahalenin gerçekleştirileceği devlet olan Suriye’nin iş birliğini beklemek gerçekçi bir yaklaşım olmayacaktır, bu yüzden Türkiye’nin doktrin gerekliliklerine uyduğu açıktır.

Uygulamada az rastlansa dahi ağır insan hakları ihlallerinin bulunduğu durumlarda BMGK kararı olmadan güvenli bölge oluşturmak için kuvvet kullanılabilirdiği durumlar mevcuttur. Bu doğrultuda 1991 yılında Irak’ın kuzeyinde gerçekleştirilen Huzuru Temin Harekâtı insani amaçlı kuvvet kullanımının bir örneğini teşkil etmektedir. Bu hareketle Kürt kökenli Irak vatandaşlarının ağır insan hakları ihlallerinden korunması amaçlanarak güvenli bölgeler oluşturulmuştur. ABD ve Rusya ile imzalanan mutabakat muhtıraları kapsamında iki devletin katkılarını da içeren Barış Pınarı Harekâtı ile Suriye’den Türkiye’ye kaçan Suriyelilerin dönüşünü kolaylaştırmak amacıyla Suriye’nin kuzeyinde 30 km derinlik belirterek güvenli bölgeler kurmak amacıyla gerçekleştirilen Barış Pınarı Harekâtı pek çok açıdan Huzuru Temin Harekâtı ile benzeşmektedir. Bu doğrultuda Birleşmiş Milletler Andlaşması madde 2(4) kapsamında kuvvet kullanma ve kuvvet kullanma tehdidinde bulunma yasaklanmıştır. Bu durumun sadece iki istisnası bulunmaktadır. Bu istisnalar, meşru müdafaa ve BMGK kararı doğrultusunda kuvvet kullanmadır. Güvenli bölge oluşturmak için kuvvet kullanmak istisnalar arasında yer almasa dahi, Barış Pınarı Harekâtı terör örgütleriyle mücadele amacıyla meşru müdafaa saikiyle gerçekleştirildiğinden uluslararası hukuka uygun kabul edilmelidir (Aksar 2022: 161).

3. GÜVENLİ BÖLGELERİN ULUSLARARASI HUKUK BAĞLAMINDA İNCELENMESİ VE MEŞRUIYET SORUNU

Bu makalede, Chetail’in önerdiği silahlı çatışmalarda sığınmacı korumasına bütünsel yaklaşım izlenmektedir ve uluslararası mülteci hukuku, uluslararası insancıl hukuk ile uluslararası insan hakları hukuku çatışan değil birbirini güçlendiren ve tamamlayıcı koruma kaynakları olarak kabul edilmektedir (Chetail 2014: 706). Bu yaklaşımın seçilme nedenlerini sıralamak gerekirse, sığınmacı korumasına odaklanması nedeniyle uluslararası mülteci hukuku dikkate alınacaktır. Hem uluslararası insancıl hukuk hem de uluslararası insan hakları hukukunun seçilme nedeni ise güvenli bölgelerin tipik olarak oluşturulduğu silahlı çatışmalar bağlamında geçerli olan, hayati önem taşıyan güçlendirici koruma kaynakları olmalarıdır (International Court of Justice 2004: 136). Güvenli bölgelerin yarattığı üç önemli risk bulunmaktadır. Birincisi, güvenli bölgelerin ilticaya erişimin reddedilmesini haklı çıkarabilme potansiyeline sahip olmalarıdır. İkincisi, oluşturulan bölgelerdeki güvenli ortamın iltica başvurularının reddedilmesine zemin hazırlayabilmesidir. Üçüncüsü, kişilerin güvenli bölgelere geri gönderilebilme olasılığıdır.

İlk tehlike, sınırların kapatılmasını ve iltica hakkının reddedilmesini haklı çıkarmak için devletlerin insanları yanlış şekilde güvenli olarak sunulan alanlara yerleşmeye zorlamasıdır. Güvenli bölgeler, düzensiz sınır geçişlerinin tehlikelerine karşı koruyucu bir alternatif olsa da (Ghráinne 2020: 336), kişilerin koruma talep etmesini önlemek için bu bölgelere güvenmek özellikle ayrılma, iltica hakkı ve geri göndermeme ilkesi açısından uluslararası hukukla açıkça bağdaşmaz.

Mülteci Sözleşmesi'ndeki ayrılma hakkı taraf devletleri, bölgelerinde yasal olarak kalan mültecileri sığınma devletinin dışına seyahat etmesine izin vermeye zorlamaktadır. Bu hak, güvenli bölgelerin sığınılan ülkeden ziyade menşe ülkede kurulmasına dayandığından, kendi ülkelerinde kalanlara herhangi bir koruma sağlamamaktadır. Bu nedenle, güvenli bölgenin bulunduğu bölgeden ayrılmak isteyen kişilere daha kapsamlı koruma sağladıkları için, uluslararası insan hakları hukuku ve uluslararası insancıl hukuk kapsamında ayrılma hakkı dikkate alınmalıdır.

Uluslararası insancıl hukuk kapsamında ayrılma hakkı, bir uluslararası silahlı çatışmanın başlangıcında ve esnasında bir bölgeyi gönüllü olarak terk etme hakkını oluşturur. Ancak bu hakkın oluşumu birkaç şarta tabidir. İlk olarak, Cenevre Sözleşmesi IV madde 4'te tanımlandığı üzere korunan kişilerin, silahlı çatışma ve işgal durumunda uyumsuzluk veya işgalci gücün vatandaşı olmadıkları bir tarafın elinde olması gerekir. Ek Protokol I madde 73, mültecilerin uyruklarına bakılmaksızın korunabileceklerini kabul etse de çatışmaların başlamasından önce mülteci olarak tanınmaları ve her iki tarafın da Ek Protokol I'i onaylaması gerektiğinden, ayrılma hakkına yönelik sınırlamalar bulunmaktadır (Chetail 2021: 211).

İkinci olarak, ayrılma hakkı işgal altındaki topraklardan ziyade, ağırlıklı olarak tek başına bireyler için öngörülmüştür. Çünkü işgal altındaki toprakları terk etme hakkı yalnızca üçüncü ülke vatandaşlarına yarar sağlamaktadır (Sassöli 2019: 297). Üçüncü olarak, sığınanların ayrılmaları devletin güvenlik çıkarlarının ötesinde, ekonomik kaygıları da kapsayabilen ulusal çıkarlara aykırı olacaksa bireylerin ayrılmaları engellenebilmektedir.

Uluslararası insancıl hukuk kapsamında ayrılma hakkının güvenli bölgelerin özelliklerine uygulanması, durumu karmaşık hale getirmektedir. Suriye güvenli bölgesini örnek alarak, korunan kişiler olsalar da Türkiye'nin kontrolü altındaki topraklardaki Suriye vatandaşları, ayrılma hakkından yararlanamayacaklardır. Tersine bir bakış açısıyla değerlendirildiğinde; Suriye güvenli bölgeye rıza gösterseydi ve uluslararası insancıl hukuk hala geçerli olsaydı veya kişiler güvenli bölgenin dışında olsaydı, o zaman Suriye'deki Suriye vatandaşları korunan kişiler olmayacaktı. Ek Protokol I madde 73 herhangi bir ek koruma sağlamayacaktır çünkü bu kişiler kendi uyrukları tarafından mülteci olarak tanınmayacaktır. Bu nedenle, varsayımsal olarak uluslararası insancıl hukuk kapsamında ayrılma hakkı; yalnızca Türkiye'de güvenli bir bölgede bulunan, Suriye'ye veya başka bir ülkeye dönmek isteyen Suriye vatandaşlarına fayda sağlar. Bu durumun iki açıdan doğruluğu teyit edilebilir. İlk olarak Türkiye, Suriye vatandaşlarının göç akışını engellemek istememektedir. Bu nedenle kendi topraklarında güvenli bölge kurmayı tercih etmemektedir. İkinci olarak, bu kişilerin zulüm durumlarına geri dönmek yerine, koruma aradıkları göz ardı edilmemelidir.

Bu sınırlamalar ışığında, uyruklarına bakılmaksızın tüm bireyler için geçerli olan uluslararası insan hakları kapsamında ayrılma hakkına başvurulması gerekmektedir (Chetail 2019: 82). Bu bağlamda, devletin sınırlarına gelenler de dahil olmak üzere kendi topraklarındaki tüm kişilerin haklarını güvence altına alma yükümlülüğünün yanı sıra, bir devletin sınır ötesi topraklar üzerinde etkili kontrolü, yani işgal veya kişiler üzerinde fiziksel kontrol ve otorite bu kapsamda değerlendirilebilir (Human Rights Committee 2004). Suriye'nin kuzeyinde görüldüğü üzere, güvenli bir bölge oluşturan devlet, öngörülebilir bir şekilde güvenli bölgenin kurulduğu bölgeyi kontrol eder. Alternatif olarak, bölgesel devlet güvenli bölgelerin

varlığına rıza gösterse bile, güvenli bölgeyi oluşturan devletin güçleri tarafından yönetilmesi muhtemeldir. Örneğin, Türkiye bir işgal gücü olarak görülmeyle, güvenli bölgeleri doğrudan yöneten Türkiye’ye bağlı kuvvetler, bölgenin sakinleri üzerinde uygulanan kontrol ve yetki derecesine dayalı olarak ülke dışı uluslararası insan hakları yükümlülüklerine tâbi olacaktır (Gillard 2017: 1097). İşgalci güç veya güvenli bölgeyi yönetenler, oradaki kişilerin ayrılma hakkı da dahil olmak üzere haklarına saygı göstermekten sorumludur.

Geniş uygulanabilirliğine rağmen ayrılma hakkı mutlak değildir. İlk olarak, devletler; ulusun yaşamını tehdit eden olağanüstü hâl zamanlarında, belirli anlaşmalar doğrultusunda, durumun kesin olarak gerektirmesi şartıyla, ayrımcı veya diğer uluslararası yükümlülüklerle tutarsız olmaması koşuluyla, ayrılma hakkından vazgeçebilir. Bu durum kısıtlayıcı bir yoruma tâbidir ve silahlı bir çatışmanın varlığından daha fazlasını gerektirdiği şeklinde yorumlanmaktadır. (General Comment No. 29: Article 4: Derogations During a State of Emergency 2001). Bir devlet kendi toprakları dışında, saldırıların meydana geldiği bir ülke dışı çatışmaya dahil olduğunda, istisnaya izin veren meşru bir ulusun yaşamına yönelik tehdidin ne ölçüde olduğu tartışılır (Milanovic 2016). Benzer bir yaklaşımla, mülteci kabul eden bir devletin taraf olmadığı bir çatışmanın devam ettiği başka bir devlette güvenli bölge oluşturması durumunda; mülteci statüsünün eksikliği ve ayrılma halinin kendi topraklarında bir tehdit olmaması nedeniyle hakkın ihlal edilemeyeceği ileri sürülmüştür (Gilbert ve Rüşch 2017: 5). Bu muhakeme, saldırıların yabancı topraklarla sınırlı kalması koşuluyla, güvenli bölgeyi oluşturan devletin çatışmaya taraf olduğu ve Suriye’nin kuzeyindeki gibi hem güvenli bölge içinde hem de ötesinde çatışmalara karıştığı bir durumu kapsayacak şekilde genişletilebilir. Bununla birlikte Chetail, ayrılma hakkının bazı uluslararası insan hakları hukuku andlaşmalarında istisna olasılığı olmaksızın tanındığını da belirtmektedir (Chetail 2014: 716).

İkinci olarak, ayrılma hakkı ulusal güvenlik ve kamu düzeninin meşru amaçları temelinde, yasalarca öngörülen en az müdahaleci ve gerekli önlem olması şartıyla yani korunması gereken menfaatle orantılı olduğu sürece sınırlanabilir (Stoyanova 2020: 439). Bu koşullar, bir devletin kaçışları önleme yeteneğini önemli ölçüde sınırlamaktadır ve özellikle kural yerine istisna olarak hazırlanmıştır (Chetail 2019: 80). Bir devlet, ayrılma hakkının sınırlandırılmasını yalnızca güvenli bölgenin varlığına dayandıramaz. Herhangi bir kısıtlama, menşe ülkedeki genel koşullardan ziyade olayın bireysel koşullarına dayanmalıdır. Bu bağlamda, koruma arayan kişi devam eden bir çatışmadaki zulümden veya ciddî zarardan kaçmaktadır. Sadece istisnai ciddî suç vakalarında, bu kişilerin kabul eden devlete herhangi bir tehdit teşkil ettiği kabul edilebilir. Bu nedenle, hemen hemen her durumda ayrılma haklarının kısıtlanması yoluyla sürekli tehlikeye maruz kalmaları, herhangi bir meşru amaç için ne gerekli ne de orantılıdır.

Ayrılma hakkı, ilk olarak Mülteci Sözleşmesi’nde yer almıştır. İnsan Hakları Evrensel Beyanname’sindeki varlığı sebebiyle iltica arama ve iltica hakkı ile birlikte değerlendirilmektedir. Ayrılma hakkı, teamül hukuku olarak kabul edilmektedir (Edwards 2005: 293). Ancak ayrılma hakkı, devletleri fiilen iltica hakkı vermeye zorlamamaktadır. Bu hak yalnızca geri göndermeme ilkesi aracılığıyla işler hale getirildiğinden kendi başına kullanımı sınırlıdır (Chetail 2014: 31).

Uluslararası mülteci hukuku kapsamında, bu ilke hem sığınmacılar hem de resmi olarak tanınan mülteciler için geçerlidir. Milliyet, siyasî görüş, ırk, inanç ve belirli bir toplumsal gruba mensubiyet olmak üzere beş sınırlayıcı gerekçeyle zulme uğrayacak kişilerin bir devlete herhangi bir şekilde geri gönderilmelerini yasaklar (Wallace 2014: 418). Benzer şekilde, uluslararası insancıl hukuk uyarınca uluslararası silahlı çatışmaların taraflarının, korunan

kişileri siyasî görüş veya dini inanç temelinde zulümden korktukları başka bir devlete, kendi topraklarından göndermeleri yasaktır. Uluslararası insancıl hukuk işgal altındaki topraklarda herhangi bir zarar tehdidinden bağımsız olarak, korunan kişilerin işgal altındaki topraklar da dahil olmak üzere bir devlet içinde zorla nakledilmesini ve başka bir devlete sınır dışı edilmesini yasaklamaktadır (Chetail 2015: 1187).

Uluslararası insan hakları hukuku kapsamında geri göndermeme ilkesi incelendiğinde, birey ciddi insan hakları ihlali nedeniyle gerçek, onarılamaz zarar riskiyle karşı karşıya kaldığında geri gönderilmesi yasaklanmıştır (Soering v Birleşik Krallık 1989) (General Comment No. 31, Nature of the General Legal Obligation Imposed on States Parties to the Covenant 2004). Bu ilke, geleneksel olarak işkence veya zulme, insanlık dışı, aşağılayıcı muameleye varan zararı kapsar (Gillard 2008: 716). Ancak silahlı çatışma durumlarında, yaşam hakkı ve adil yargılanma hakkı da dahil olmak üzere diğer temel hakları da içerecek şekilde yorumlanmıştır (Sufi ve Elmi v Birleşik Krallık 2011). Doğru yorum, belirli haklarla sınırlı tutmayı, aşağılayıcı muameleye varan ciddi bir ihlal olduğunda devreye girmesini sağlamaktır. Bu nedenle bu yasa, özellikle uluslararası insancıl hukuk kapsamında korunmayan kişiler veya Mülteci Sözleşmesi madde 33(2) kapsamına giren veya madde 1A(2) kapsamındaki mülteci tanımını karşılamayan kişiler de dahil olmak üzere tüm bireylere uygulandığından, uluslararası mülteci hukuku yorumundan daha geniştir.

Güvenli bölgelere geri göndermeme uygulaması ileride ele alınacaktır. Bu aşamada geri göndermeme işleminin uluslararası mülteci korumasının merkezinde yer aldığını ve güvenli bölgelere yanıt olarak devletlerin ortaya çıkan uygulamaları ışığında özellikle önemli olduğunu vurgulamak önemlidir. Ayrılma ve iltica hakkı ile birlikte ele alındığında, bu haklar devletlerin korunmaya muhtaç bireylerin topraklarına kabul edilmesi engellemelerini ortadan kaldıran çok önemli bir koruma katmanı sağlar.

Geçmişteki uygulamalar, güvenli bölgelerin genellikle sınırların kapatılması ve diğer geri itme uygulamalarıyla ilişkili olduğunu göstermiştir. Sığınmacı alan devletler bu bölgelerin bireylerin güvenlik problemleri nedeniyle başka bir yere sığınma ihtiyacını azalttığını iddia etmektedir (Long 2013: 462). Bu durum, ayrılma hakkını koruyan uluslararası hukuki çerçeveye ve sınırdaki ret uygulaması olarak kabul edilen geri göndermeme ilkesine açıkça aykırıdır (UNHCR 2007: 7). Bu ilkenin, açık denizlerde müdahaleyi de içerecek şekilde genişletilmesi, Avrupa'da korumaya ulaşmak için uluslararası suları geçen kişilere etkili koruma sağlaması açısından da çok önemlidir (Hirsi Jamaa ve Diğerleri v İtalya 2012: 80).

Bu örneklerin ötesinde uygun değerlendirme geri göndermeme işleminin kendi ülkelerinde kalan kişileri koruyup korumadığıdır. İnsan hakları örgütlerine göre bu durum, özellikle Suriye-Türkiye sınırında olduğu gibi geri itme uygulamalarının yaygınlaştığı durumlarda geçerlidir (Human Rights Watch 2019). Türkiye'nin Suriyeli sığınmacılara yönelik uyguladığı açık kapı politikası doğrultusunda, uluslararası insan hakları örgütlerinin raporlarında belirtilen geri itme iddialarının asılsız olduğu nettir. Bu senaryoda, kişiler sığınma taleplerinin başarısız olacağını bildikleri sınıra seyahat etmek yerine, dolaylı olarak güvenli bölgede koruma aramaya zorlanarak, zulüm veya zarar gördüğü yere yapıcı şekilde geri gönderilmektedir (Ghráinne 2019: 37). Bu bağlamda, uluslararası mülteci hukuku kapsamında geri göndermeme işleminin münhasıran bölgesel olduğu ve menşe ülkelerinde kalanları korumadığı iddia edilmektedir (R v Immigration Officer at Prague Airport and Another, Ex parte European Roma Rights Centre ve Diğerleri 2004: 55). Bununla birlikte, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK/UNHCR) tarafından onaylandığı ve doktrinde desteklendiği üzere, Mülteci Sözleşmesi madde 33(1)'in başka bir devletin topraklarında olsa bile, bir devletin yargı yetkisine giren tüm kişiler için geçerli olduğu konusunda fikir birliğine yaklaşılmaktadır (Hansen 2014: 116). Bu sonucu destekleyen temel

argüman, benzer amaçları göz önüne alındığında, uluslararası mülteci hukuku ve uluslararası insan hakları hukuku kapsamında geri göndermeme uygulamasının coğrafi kapsamı arasında bir tutarsızlık olmaması gerektirir. Akademik tartışmalar halen devam etmesine rağmen uluslararası insan hakları hukukunun ülke dışı uygulamasına dayanarak; birey, devletin yargı yetkisi altında bulunduğu uluslararası insan hakları hukuku kapsamında geri göndermeme ilkesine saygı gösterilmesi gerektiği açıktır. Bu durumun uygulanabileceği alanlar: İşgal edilmiş topraklardaki güvenli bölgeler ile yabancı veya barışı koruma güçleri tarafından kontrol edilen, yönetilen bölgelerdir (Chetail 2014: 37).

Güvenli bölgelerin kitlesel akın argümanlarıyla ilişkilendirilmesi de mümkündür. Mülteci Sözleşmesi'nin kapsayıcı ifadesine dayanarak, kitlesel akınların uluslararası mülteci hukuku kapsamında geri göndermeme için izin verilen bir istisna olamayacağı açıktır. Uluslararası insan hakları hukuku kapsamında geri göndermemenin mutlak doğası ile birlikte ele alındığında, sığınma durumundaki yükü ne olursa olsun, kişiler zulüm veya ciddi onarılamaz zararlar karşı karşıya kalacakları bir yere geri gönderilemezler (MSS v Belçika ve Yunanistan 2011: 223). Toplu sınır dışı etme yasağı, tüm bireylerin toplu akın da dahil olmak üzere iltica taleplerinde bireysel bir değerlendirmeden yararlanmalarını gerektirir. Bu nedenle güvenli bölgenin varlığı nedeniyle bir devlete girişi reddetmeye yönelik herhangi bir toplu karar açıkça yasaklanmıştır (Chetail 2019: 141). Türkiye ekseninde Suriyeli sığınmacıların iş kurabildikleri, ev kiralayabildikleri, çalışabildikleri ve hayatlarını rahatlıkla idame ettirebildikleri düşünüldüğünde güvenli bölgelerin engel yaratmadığı açıktır.

Uluslararası insan hakları hukuku, uluslararası insancıl hukuk, uluslararası mülteci hukukunun özellikle ayrılma hakkı, geri göndermeme ilkesi ve toplu sınır dışı etme yasağı gibi pekiştirici korumaları altında, güvenli bölgenin varlığına veya görünür güvenliğine bakılmaksızın, bireyler yine de menşe ülkelerinden ayrılabilmesi ve başka bir devletteki iltica prosedürlerine erişebilmesidir.

4. GÜVENLİ BÖLGE OLUŞTURULMASI İLE İLGİLİ GERÇEKLEŞEBİLECEK SONUÇLAR

Güvenli bölgelerin sığınmacı korumasına yönelik yarattığı bir sonraki engel, başvuranın menşe ülkesindeki mevcudiyetinin, dahili kaçış alternatifi gerekçesiyle iltica talebinin reddini haklı çıkarabilmesidir. Bu bölüm, güvenli bölgenin ana devlet, yabancı bir devlet veya bir BM barışı koruma operasyonunun askeri güçleri tarafından yönetildiği alternatif durumları ele alacaktır.

Dahili kaçış alternatifi veya yer değiştirme ilkesi (asli koruma), başlangıçta mülteci koruma sistemi tarafından öngörülmediği ve Mülteci Sözleşmesi'nde yer almadığı için tartışmalara tabidir (Schultz 2019: 2). Dahili kaçış alternatifine Afrika'daki Mülteci Sorunlarının Özel Yönlerini Düzenleyen Afrika Birliği Örgütü Sözleşmesi'ni onaylamış olan Afrika Birliği'ne üye devletler tarafından başvurulmayacağı açıktır. Mülteci tanımı ülkenin bir kısmında yer alan bir dizi belirli senaryo nedeniyle menşe ülkelerini terk etmek zorunda kalan kişileri açıkça içerir. Bununla birlikte bu bölgenin ötesinde, mesele o kadar net değildir ve devletler, haklı nedenlere dayanan bir zulüm korkusunun ve başvuru sahibinin Mülteci Sözleşmesi madde 1A(2) kapsamında korumadan yararlanmaya muktedir veya istekli olup olmadığına ilişkin değerlendirmenin zımni bir parçası olarak sıklıkla dahili kaçış alternatifine güvenmektedirler (Schultz 2019: 129). Dahili kaçış alternatifi, sığınma talep sahiplerinin eski ikametgahlarına güvenli bir şekilde geri dönmelerine bile kendi ülkelerine gönderilmelerine izin vermektedir. Talep sahibi için sonuç genellikle ülke içinde yerinden edilmeye geri dönmektir. Örneğin, Kunduz'da Taliban tarafından hedef alınan bir Afgan aile, koruma için Kabil'e sevk edilebilir. Bir karar mercii benzer şekilde, kendi köyünde zorla evlendirilmekten

kaçan bir kadının daha büyük bir şehirde kocası ve ailesi tarafından fark edilmeden yaşayabileceğine karar verebilir.

BMMYK, dahili kaçış alternatifi olasılığını kabul etmiştir ancak kapsamını sınırlamak için iki aşamalı bir güvenlik ve makullük testi belirlemiştir. Bu test, menşe ülkede haklı nedenlere dayalı bir zulüm korkusunun bulunmadığı, başvuruların korunma imkanına sahip olduğu, güvenli bir şekilde erişim imkânı bulunan ve gereksiz zorluk çekmeden nispeten normal bir yaşam sürdürülebilecek bir bölge bulunmasını gerektirmektedir (UNHCR 2003: 6). Bu koşullar, dahili kaçış alternatifi için daha net bir hukuki temel sağlayan ve zulme karşı yeterli korumanın sağlanması için gerekli olan minimum standartları belirleyen 2011/95/AB sayılı AB Vasıf Yönergesi tarafından açıkça onaylanmıştır. AB Vasıf Yönergesi, Suriye-Türkiye sınırında olduğu gibi AB dışında sığınma arayan kişiler için geçerli değildir. Ancak ilgili hükümleri AB sisteminin ötesi de dahil olmak üzere, nispeten belirsiz bir kavram olan dahili kaçış alternatifinin gelişen içeriğine ve özüne ışık tutabilir. AB üyesi ülkeler Suriye güvenli bölgesini açıkça desteklemezken, göç kontrolü konusunda Türkiye ile iş birliği yapmaktadır. Bu nedenle, gelecekte bu devletlerin Suriye’de veya dünyanın başka bir bölgesinde güvenli bölgelere yanıt olarak yükümlülüklerini aşmak için dahili kaçış alternatifine güvenecekleri öngörülemez.

Normal şartlar altında, bir devletin kendi toprakları üzerinde her yerde gücünü kullanabileceği varsayıldığından, dahili kaçış alternatifi devlet dışı aktörler tarafından meydana getirilen zulüm vakaları için ayrılmıştır. Bu gerekçeye göre, ülkesel devlet bir güvenli bölge kurulmasına rıza gösterirse, güvenli bölge ya doğrudan ya da sakinlerine zulme devam edebilecek devletin rızasıyla yönetileceği için dahili kaçış alternatifinin kapsamı sınırlıdır.

Güvenli bölgelere genellikle açıkça rıza gösterilmez ve bunun yerine dış aktörler, özellikle bir yabancı güç veya bir BM barışı koruma operasyonu tarafından kontrol edilirler ve yönetilirler. Bu bağlamda, bir devletin tüm bölge üzerinde kontrole sahip olmaması gibi istisnai durumlarda, devletin ve görevlilerinin bölge halkına ırkı, dini, inançları nedeniyle haksız veya zalimce davranma imkanının bulunmadığı kabul edilmektedir. Sığınmacı alan devletler açısından, bireyler güvenli bir bölgede hem devlet hem de devlet dışı aktörlerden kaynaklanan zulme karşı harici bir aktör tarafından yönetilip koruma altına alınabilmektedirler. Bu durum, dahili kaçış alternatifinin yanlış güvenlik anlatılarına dayanarak iltica taleplerini reddetmek için bir neden yaratmamaktadır. Bununla birlikte, güvenli bölgeler asgari güvenliğin sağlanmasının ötesinde zulme karşı kapsamlı korumayı sağlamaktadırlar.

Bu makale, uluslararası uygulamaya dayalı olarak, gelecekteki güvenli bölgelerin BMGK’nin izni olmaksızın yabancı devletler tarafından giderek artan bir şekilde rıza dışı olarak kurulacağını iddia etmektedir. Ancak bazı yazarların da onayladığı gibi (Orchard 2014: 68) BM barışı koruma gücü güvenliğini sağlamak için mevcut bir güvenli bölgeye hala konuşlandırılabilir, bu nedenle bunun bir iç kontrol alternatifi değerlendirmesini nasıl etkileyeceğinin dikkate alınmasını gerektirmektedir. Bu durum, Güney Sudan’da bulunan BM barış gücü üssüne pek çok sivilin kendi imkanlarıyla ulaşmasının ardından ortaya çıkan bir tür güvenli bölge olan, sivillerin korunması bölgelerindeki barış gücü kuvvetlerinin rolü ışığında daha da önemlidir (Gillard 2017: 1093). Sivillerin korunması bölgeleri, planlanmamış karakterleri nedeniyle daha yaygın güvenli bölge anlayışından farklıdır. Yargı ve denetim ile ilgili çeşitli sorunları gündeme getirmektedir. Bununla birlikte, Güney Sudan’daki sivillerin korunması bölgesindeki koşulların analiz edilmesi, barışı koruma operasyonlarının güvenli bölgelerdeki kişilerin korunmasını sağlama kapasitesine sahip olup olmadığı konusunda mevcut değerlendirmeyi önemli ölçüde ilgilendirmektedir. 2011/95/AB sayılı AB Vasıf Yönergesi madde 7(1)(b), BM barışı koruma operasyonları gibi uluslararası örgütler de dahil olmak üzere, devleti veya devlet topraklarının önemli bir bölümünü kontrol eden tarafların veya

örgütlerin, zulme karşı korumanın potansiyel aktörleri olduğunu kabul etmektedir. Madde 7(2) korumanın etkili ve geçici olmayan şartlarını taşıması gerektiğini ve aktörün, zulme neden olan eylemlerin cezalandırılması için etkili bir hukuk sistemi işletmek gibi zulmü önlemek için adımlar atması gerektiğini belirtmektedir. BMMYK benzer şekilde, devlet dışı aktörlerin yüksek derecede kontrole ve kapsamlı koruma sağlama kapasitesine sahip oldukları istisnai durumlarda koruma olasılığını kabul etmektedir (UNHCR 2003: 17). Bu nedenle, hem AB sisteminin içinde hem de dışında, BM barış gücü askerlerinin yakın fiziksel zarara karşı koruma sağlama konusundaki tipik sınırlı yetkisinin ötesinde nispeten yüksek bir eşik bulunmaktadır. Güvenli bir bölgede çatışmalara karşı fiziksel koruma sağlamaları mümkün olsa da sivillerin korunması bölgelerinin eksikliklerinden, BM barışı koruma operasyonlarının dahili kaçış alternatifi için yeterli koruma sağlama kapasitesine sahip olmadığı açıktır. Gerçekten de Güney Sudan örneği incelendiğinde; belirgin koruma gereksinimlerine rağmen, yalnızca temel tıbbi yardım ve su sağlandığı, işleyen bir yargı veya idari sistemin bulunmadığı tespit edilmiştir (Lilly 2014: 33). Bunun nedeni, özellikle kolluk kuvvetlerine veya adli makamlara yetki vermeyen, kişileri tutuklama veya yargılama olanağını engelleyen sınırlamalardır. Bu itibarla, bir barışı koruma harekâtının güvenli bölgede korumanın yetkili aktörü olabilmesi için, kişilerin adil yargılanma güvencelerine riayet edecek şekilde gözaltına alınmasına ve kovuşturulmasına imkân veren bir yetkiye sahip olması gerekmektedir. BMGK’nin güvenli bölgelere destek verme konusundaki bariz direnişi göz önüne alındığında, bu mümkün değildir.

Güvenli bölgeler, bölgesel devlet tarafından izin verilmediği durumda ve BM tarafından yönetilmediği zaman, öngörülebilir bir şekilde yabancı güçler tarafından kontrol edileceklerdir. Bu kuvvetler, askeri yaptırım faaliyetleri yoluyla bireylere fiziksel koruma sağlayarak, dahili kaçış alternatifinin gerektirdiği şekilde kapsamlı ve etkili bir zulme karşı koruma sağlama kapasitelerini önemli ölçüde ortaya koyacaklardır. Yabancı bir gücün mahkemeler kurma, yasaları oluşturma ve uluslararası insancıl hukuk kapsamında kişileri kovuşturma konusundaki sınırlamalarına ilişkin olarak burada dikkate alınabilecek bir dizi faktör vardır. Bununla birlikte, asıl mesele yabancı askeri aktörler tarafından toprakların kontrolü ve idaresinin, çatışmaların yeniden ortaya çıkma riskinin sürekli olduğu ve çok sınırlı bir güvenlikle silahlı bir çatışma bağlamında gerçekleşmesi muhtemeldir. Özellikle dahili kaçış alternatifinin son bileşeni olan, bireylerin makul bir şekilde uzun vadeli veya kalıcı bir şekilde yerleşmelerinin beklenebileceği bir ortam oluşmaktadır.

Halihazırda sunulan imkanlara ek olarak, başvuru sahibi güvenli bölgede zulme karşı derhal korunabilse bile, güvenli ve yasal olarak güvenli bölgeye seyahat edebilmeli ve makul bir şekilde yerleşmeleri beklenmelidir. Bunlar neredeyse tüm durumlarda güvenli bölgelerin bir dahili kaçış alternatifi olarak başlatılabileceğine ilişkin, bu bölümde ulaşılan sonuçları destekleyen en güçlü argümanlardır.

Güvenli ve yasal seyahat koşuluyla ilgili olarak, uzlaşmaya dayalı güvenli bölgeler bölümünde ana hatları verilen uluslararası insancıl hukuk çerçevesi altındaki geleneksel güvenli bölgeler öncülü, uzak mesafedeki kişiler için bir alan olarak değil, çatışmalardan kaçamayan sivilleri korumak için yoğun çatışmaların ortasında seyahat edilebilecek alanlar kurulmasını öngörmektedir. Kişilerin aktif bir savaş bölgesinden geçmesini beklemek zor olsa da, güvenli bölgeye yakın olmayanlar için dahili kaçış alternatifine başvurma olasılığını ortadan kaldırmamaktadır (Ghráinne 2020: 363). Ayrıca, yerleşimin temel koşulu olarak güvenli bölgenin çatışmalardan korunmaktan fazlasını garanti etmesi gerekmektedir. Bireyin ekonomik, sosyal, kültürel haklardan özgürce yararlanabileceği, yaşanabilir, güvenli bir çevrenin oluşturulması şarttır (UNHCR 2001: 13). Bu durumda, dolaylı geri gönderme riski de hesaba katılmalıdır. Kişilerin sosyo-ekonomik koşulların süresiz olarak kalmaları için yetersiz

olduğu güvenli bir bölgeye geri dönmelerini beklemek, zulümden kaçtıkları veya zarar gördükleri diğer alanlara geri dönmeye sevk etmekten farksızdır.

Dahili kaçış alternatifinin özel bağlamının ötesinde, güvenli bir bölgenin sakinlerine gerçek ve sağlam bir koruma sağlaması için Gilbert ve Rüşch tarafından bir dizi standart önerilmiştir, bölge dahili kaçış alternatifi için yeterince güvenli olmalıdır. Özellikle mutlak asgari düzeyde yaşam hakkına saygı sağlanmalı, işkenceden, zulümden, insanlık dışı ve aşağılayıcı muameleden, cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddetten korunma sağlanmalı ve insani yardıma engelsiz erişime saygı gösterilmelidir. Ayrıca, güvenli bölge en azından tıbbi bakım, yiyecek, su ve barınak sağlayarak yeterli bir yaşam standardı sağlamalıdır (Gilbert ve Rüşch 2017: 2). Bu koşullar yerine getirilirse, dahili kaçış alternatifinin devreye gireceği iddia edilebilir. Bununla birlikte, İnsan Hakları İzleme Örgütü güvenli bölgelerin büyük çoğunluğunun devam eden çatışmaların ve sivillere yönelik daha geniş suistimallerin olduğu bir ortamda yer aldığı göz önünde bulundurularak, bu yaklaşımı gerçekçi bulmamaktadır (Human Rights Watch 2022). Türkiye kontrolündeki güvenli bölgeler, sakinlerinin haklarını aktif olarak güvence altına almaktadırlar ve daha çok fiziksel güvenliği sağlamak için mücadele eder durumdadırlar.

Güvenli bir bölge, dahili kaçış alternatifinin koşullarını öngörülebilir şekilde karşılayabilse bile, sığınmacı alan devletlerin bunu her birey için güvenli olarak yanlış yorumlaması ve tüm vakaları hukuki dayanaklarına bakmaksızın reddetmesi riski vardır. Ancak 2011/95/AB sayılı AB Vasıf Yönergesi'nde yer aldığı, BMMYK tarafından onaylandığı ve toplu sınır dışı etme yasağıyla pekiştirildiği üzere, bu değerlendirme doğrudan gerçekleşmemelidir. Bu nedenle, dahili kaçış alternatifine dayalı herhangi bir ret, başvuru sahibinin koşullarını dikkate alan, bireyselleştirilmiş bir değerlendirmeyi takip etmelidir.

5. GÜVENLİ BÖLGELER VE GERİ DÖNÜŞ

Hem uluslararası insan hakları hukuku hem de uluslararası insancıl hukuk geri dönüş hakkını tanımaktadır (ICRC 2022). Bununla birlikte, bu makalede vurgulandığı üzere uygulamada devletler, güvenlik kavramlarını desteklemek ve kişilerin güvenli bölgenin bulunduğu menşe ülkelerine geri gönderilmesini desteklemek için güvenli bölgeler öncülünden yararlanmaktadır (Long 2013: 471). Bu bölümde gösterileceği gibi güvenli bölgeler, bir çatışma durumunun ortasında kişilerin geri dönüşünü destekleyen güvenlik garantileri sunmaktadırlar.

Geri göndermeme ilkesi bireye yönelik ani, açık bir zulüm veya onarılamaz zarar tehlikesinin bulunduğu güvenli bir bölgeye dönüşü yasaklamaktadır. Çatışma ortamında bireyin güvenli bir bölgeye dönüşünde zulme uğraması mümkün değildir. Örnek olarak Suriye bağlamı kullanılarak, Suriye hükümeti veya bir milis için savaşmayı reddeden erkeklerin, dönüşlerinde zulme maruz kalma risklerinin bulunmadığı ve koruma altında olacakları Türkiye'nin kontrolündeki güvenli bölge tarafında ciddi zarar riski olmadığı açıktır. Türkiye'nin hiçbir Suriyeli sığınmacıyı Suriye'ye göndermediği net olduğundan, geri göndermeme ilkesi doğru bir şekilde uygulanmaktadır. Uluslararası insan hakları hukuku ve uluslararası mülteci hukuku kapsamında geri göndermeme ilkesi birçok durumda iadeyi yasaklamaktadır. İlk olarak uluslararası insancıl hukuk kapsamında, Türkiye'nin kontrolü altındaki topraklardaki güvenli bölgelerde bulunan Suriye vatandaşları, evlerinden güvenli bölgeye, Türkiye'ye veya başka bir ülkeye sınır dışı edilmek gibi bölge içinde zorla nakledilmekten korunacaktır (Chetail 2015: 1197). Ek olarak, Türkiye'deki Suriye vatandaşları, siyasî veya dinî inançları nedeniyle zulme uğrayacakları bir yere zorla iade edilemeyen koruma altındaki kişilerdir. Bu önemli koruyucu faydalar doğrultusunda, geri göndermeme ilkesinin korunan kişilerle sınırlandırılması ve sınır dışı uygulamasının istisnaları nedeniyle bu durum tüm senaryoları kapsamaktadır. Ayrıca, yalnızca bir uluslararası silahlı çatışmaya taraf olan ve dolayısıyla uluslararası insancıl hukuk ile bağlı olan devletlerden gelen iadeler için geçerlidir.

Bu makalede tanımlanan güvenlik faydaları göz önüne alındığında, uluslararası insan hakları hukuku kapsamında geri göndermeme kuralı uyarınca geri dönüşü haklı çıkarmak için, güvenli bölgenin zarar tehdidinden arınmış olduğunu tasavvur etmek mümkündür. Özellikle uygulama göstermiştir ki savaşanlar güvenli bir bölge konusunda anlaşmaya varmadığında, güvenliği tehlikeye atan faaliyetleri caydırmak için güvenilir askeri varlığa ihtiyaç vardır (Labbé 2012). Buna karşılık güvenli bölge, bölgenin güvenliğini sağlayanlar ile rıza göstermeyen savaşanlar arasındaki çatışmaya eğilimli bir alanda derhal kurulur. Bu uygulama sivil halka karşı ciddi zarar riskine yol açmamaktadır ve uluslararası insan hakları hukukunun geri göndermeme ilkesini, hemen hemen tüm diğer durumlarda güvenli bölgelere dönüşü engellemek için uygulama gerekliliği doğar.

Mülteci Sözleşmesi’nde açık olmasa da geri göndermeme ile ilgili bağlantılı olarak, geri dönüşün her zaman gönüllü olması gerekmektedir (Chetail 2004: 18). Son yıllarda geri dönüşte güvenlik ve haysiyet kavramlarına dayalı olarak menşe ülkedeki nesnel koşullara da giderek daha fazla vurgu yapılmaktadır (UNGA 2019: 37). Sonuç olarak geri dönüş kavramı, güvenli bölgede çatışmalardan kurtulmanın ötesinde geri dönen bireylerin ekonomik, sosyal ve kültürel haklar da dahil olmak üzere haklarından tam olarak yararlanabilecekleri ve ayrımcılığa uğramadan hizmetlere erişebilecekleri kapsamlı bir fiziksel, hukukî ve maddî güvenlik gerektirmektedir (UNHCR 2002: 15). Dahili kaçış alternatifine benzer şekilde eğitim, kapsamlı tıbbî bakım ve istihdam olanakları sağlanması da dahil olmak üzere kişilerin geçimini güvence altına almak için aktif adımlar atılmalıdır (Norwegian Refugee Council 2018: 6). Dönüşün sürdürülebilir olması yanında, daha fazla yer değiştirmeye yol açmaması gerekmektedir. Bu gerekçeyle, dolaylı geri gönderme ile ilişkili bir şekilde tanımlanmamış bir terim olan, dönüşün sağlam temellere dayanması gerektiği kriteri sağlanmalıdır (Long 2013: 174). Bu bağlamda, çatışma sonrası yeniden yapılanma süreci ile kanıtlanabilecek uzun ömürlü bir güvenlik ortamı sağlanmalıdır. Bu faktörleri geri göndermeme ilkesiyle birlikte ele aldığımızda ve çatışma ortamının değişkenliği göz önüne alındığında, güvenli bir bölgenin geri dönüşü haklı çıkarmak için kalıcı olarak güvenli olarak kabul edilebileceği açıktır. Türkiye’nin Suriye güvenli bölgelerinde altyapı inşa etme ve tıbbî bakım ve diğer hizmetleri sağlama niyetleri, geri dönüş için potansiyel olarak elverişli bir ortamı göstermektedir (Adar 2020: 3).

Güvenli bölge kavramı, 2011 yılından beri devam etmekte olan Suriye iç savaşı neticesinde uluslararası toplumun önemli konularından biri haline gelmiştir. Güvenli bölgeler sayıları milyonları bulan Suriyeli sığınmacıyı misafir eden ve Suriye’de bulunan terör örgütleri tarafından saldırıların hedefi olan Türkiye için oldukça kritiktir. Türkiye Suriye’de güvenli bölge kurulmasının zaruri olduğunu pek çok arenada belirtmektedir. Türkiye, aynı zamanda DEAŞ, PKK/PYD/YPG terör örgütlerine karşı meşru müdafaa hakkı kapsamında Suriye’nin kuzeyinde gerçekleştirdiği operasyonlarla güvenli bölgeler için *de facto* olarak alan sağlamıştır (Alptekin 2019: 278).

Güvenli bölgelerin meşruiyeti için öne sürülen üç görüş bulunmaktadır. Bu görüşler; BMGK kararı, meşru müdafaa hakkı ve insani müdahale doktrini (Yayla 2022: 120). BMGK kararı alınması veto yetkisine sahip devletlerin Suriye’deki çıkar çatışmaları nedeniyle mümkün görünmemektedir. Türkiye 1984 yılından beri bölücü terör örgütü PKK ile mücadelesini kararlı bir şekilde sürdürmektedir. Sınır bölgesine yığınak yapan PYD/YPG terör örgütleri PKK ile organik bağ içindedir. Bu kapsamda, Türkiye’nin terörle mücadele amacıyla Suriye’nin kuzeyinde güvenli bölge kurması meşru müdafaa için bir hukuka uygunluk sebebi olarak değerlendirilebilir (Taşdemir 2012). Suriye devleti, toplu sığınmacı akınlarını engellemek konusunda isteksizdir ve aciz kalmıştır. Türkiye için toplu göç akınlarını engellemek, terör örgütlerinin yarattığı zararları önlemek adına güvenli bölgeden daha etkili bir yol kalmamıştır. Suriye kapsamında, güvenli bölgeler için özel olarak belirtilmesi gereken bir

hukuka uygunluk sebebi ise bir ceza hukuku kavramı olan üçüncü kişi lehine meşru müdafaa kavramının uluslararası hukuka kıyasen uygulanmasıdır. Ceza hukukunda yaşam hakkı söz konusu olduğunda, lehine meşru müdafaa bulunan kişinin rızası aranmaz. Suriye özelinde bu yorumu uyguladığımızda; PKK/YPG/PYD terör örgütlerinin Suriye'nin toprak bütünlüğüne yönelik saldırıları, insan hayatına yönelik saldırı olarak değerlendirilebilir. Bu gerekçeyle, Türkiye'nin Suriye devletinin rızası olmadan gerçekleştireceği askeri operasyonlarla kurduğu güvenli bölgeler, Suriye'nin toprak bütünlüğünü ve siyasî bağımsızlığını güçlendirebilir.

Türkiye tarafından, güvenli bölgeler hakkında uluslararası toplumdan gelen eleştirilere karşılık bu bölgelerin hukuka uygunluk sebepleri ve orantılılık, zorunluluk hususları BM ve pek çok uluslararası platformda ayrıntılı açıklanmalıdır (Skalar 2014: 123). Güvenli bölgelerin amaçları ve gerekliliği, terör örgütlerinden bölgenin temizlenmesi ve Suriye'nin toprak bütünlüğüne saygı ekseninde detaylandırılmalıdır. Güvenli bölgelere insani yardımlar sürekli bir şekilde sağlanmalı ve güvenlik endişeleri giderilmelidir.

6. SONUÇ

Bu makale, güvenli bölgelerin oluşturulmasıyla ilgili ortaya çıkan uygulamaları dikkate alarak, güvenli bölgeleri yöneten hukuki çerçeveye açıklık getirmiş ve uluslararası hukuk kapsamında sığınmacı korumasına alternatif teşkil eden bu bölgelerin hukuka uygun olduğunu ortaya koymuştur. Bu sonuç doğrultusunda; öncelikle önemli olan güvenli bölgeler kavramı değil, bu bölgelerin bir devletin göç akışını düzenlemek için kullanılan bir araca dönüşmesidir. Gerçekten de silahlı çatışmanın giderek uzayan doğası ve bunun sivil nüfus için beraberinde getirdiği ciddi riskler göz önüne alındığında, insanî yardım sağlanmasını ve gelişmiş fiziksel korumayı sağlamak için güvenli bir bölgenin potansiyeli göz ardı edilemez. Bu makale boyunca tartışılan güvenli bölgelerin karmaşık yapısı ışığında; hukuka uygun şekilde oluşturulmuş, BMMYK veya Uluslararası Kızılhaç Komitesi gibi tarafsız insanî yardım kuruluşları tarafından denetlenen güvenli bölgeler, içinde sıkışık kalanlar için hayatî koruma sağlayabilirler. Aynı zamanda çatışmaları ve sivil kayıpları azaltma potansiyeline sahiptirler. Ayrıca, gönüllü veya zorlayıcı nedenlerle kendi ülkelerinden ayrılmayan ülke içinde yerinden olmuş kişilerin korunması için de özellikle faydalı olabilirler. Bununla birlikte, güvenli bölgelerin oluşturulması sığınmacı korumasını ikame etmek yerine tamamlamak amacıyla, sivillerin derhal korunmasına odaklanan gerçek bir insanî koruma stratejinin parçasını oluşturmalıdır. En önemlisi, herhangi bir güvenli bölgeye, bu makalede açıklanan sığınmacı korumasını düzenleyen uluslararası hukukî çerçeveye tam uygunluk eşlik etmelidir. Bu bağlamda, güvenli bölgelerin oluşturulması sürecinde ve sonrasında başarı şansına sahip olmak için güvenli bölgeleri çevreleyen söylem ve uygulamada gerçekleşmesi gereken temel değişim, devletlerin sorunlu sığınmacı sınırlama stratejilerinden ve göç bağlamından tamamen arındırılmasıdır. Güvenli bölgelerin insanî yardım ve fiziksel koruma sağlama potansiyeli aşikârdır. Güvenli bölgelerin kurulması, silahlı çatışma hukuku sistemi doğrultusunda sivillerin korunmasına odaklanan insani yardım stratejisinin bir parçasını oluşturmalıdır. Bu makale sonuç olarak, güvenli bölgeler belirli asgari standartlara uygun olarak kurulmuş ise silahlı çatışmaların değişkenliği ve karmaşıklığı da göz önüne alınarak, güvenli bölgelerin uluslararası hukuk kapsamında gerçek ve sağlam bir sığınmacı korumasının yerine geçmesi gerektiği sonucuna ulaşmıştır.

KAYNAKÇA

- Adar, S. (2020). *Repatriation to Turkey's Safe Zone in Northeast Syria: Ankara's Goals and European Concerns*. Berlin: German Institute for International and Security Affairs.
- Aksar, Y. (2022). *Teoride ve Uygulamada Uluslararası Hukuk II*. İstanbul: Seçkin Yayıncılık.
- Alptekin, H. (2019). *Suriye'de Oluşturulacak Güvenli Bölgede Taraflar ve Tutumlar*. Ankara: SETA Yayınları.
- Chau, W. (2012). Creating Refuge in Hell: The Coming of Age of Safe Areas for the Protection of Civilians in Armed Conflict. *Auckland University Law Review*, 18(1), 191-215.
- Chetail, V. (2004). Voluntary Repatriation in Public International Law: Concepts and Contents. *Refugee Survey Quarterly*, 23(3), 1-32.
- Chetail, V. (2014). Are Refugee Rights Human Rights? An Unorthodox Questioning of the Relations Between Refugee Law and Human Rights Law. R. Rubio-Marín (Ed.). *Human Rights and Immigration* içinde (s. 19-72). Oxford: Oxford University Press.
- Chetail, V. (2014). Armed Conflict and Forced Migration: A Systemic Approach to International Humanitarian Law, Refugee Law and Human Rights Law. A. Clapham ve P. Gaeta (Ed.). *The Oxford Handbook of International Law in Armed Conflict* içinde (s. 700-734). Oxford: Oxford University Press.
- Chetail, V. (2015). The Transfer and Deportation of Civilians. A. Clapham, P. Gaeta, M. Sassòli (Ed.). *The 1949 Geneva Conventions: A Commentary* içinde (s. 1185-1213). Oxford: Oxford University Press.
- Chetail, V. (2019). *International Migration Law*. Oxford: Oxford University Press.
- Chetail, V. (2021). Moving Towards an Integrated Approach of Refugee Law and Human Rights Law. C. Costello, M. Foster, J. McAdam (Ed.). *The Oxford Handbook of International Refugee Law* içinde (s. 202-220). Oxford: Oxford University Press.
- Ciğer, M. (2019). The Global Compact on Refugees and Burden Sharing: Will the Compact Address the Normative Gap Concerning Burden Sharing?. *Refugee Survey Quarterly*, 38(2), 115-138.
- Çetinkaya, L. (2017). *Safe Zone: A Response to Large-Scale Refugee Outflows and Human Suffering*. Berlin: Springer.
- Deeks, A. (2012). Unwilling or Unable: Toward a Normative Framework for Extraterritorial Self-Defense. *Virginia Journal of International Law*, 52(3), 483-550.
- Edwards, A. (2005). Human Rights, Refugees, and the Right to Enjoy Asylum. *International Journal of Refugee Law*, 17(2), 293-330.
- Eralp, D. (2020). The Safe Zone for Undesirables on the Turkey-Syria Border. *Peace Review: A Journal of Social Justice*, 32(2), 181-189.
- Gall, C. (2021, 02 16). In Turkey's Safe Zone in Syria, Security and Misery Go Hand in Hand. *The New York Times*.
- General Comment No. 29: Article 4: Derogations During a State of Emergency, UN Doc CCPR/C/21/Rev.1/Add.11 (Human Rights Committee 08 31, 2001).
- General Comment No. 31, Nature of the General Legal Obligation Imposed on States Parties to the Covenant, UN Doc CCPR/C/21/Rev.1/Add.13 (Human Rights Committee 05 26, 2004).

- Geneva Academy. (2022). Military Occupation of Syria by Turkey. <https://www.rulac.org/browse/conflicts/military-occupation-of-syria> (Erişim Tarihi: 02.10.2023).
- Ghráinne, B. (2019). Internally Displaced Persons and International Law. S. Juss (Ed.). *Research Handbook on International Refugee Law* içinde (s. 31-43). Cheltenham: Elgar.
- Ghráinne, B. (2020). Safe Zones and the Internal Protection Alternative. *British Institute of International and Comparative Law*, 69(2), 335-364.
- Ghráinne, B. (2020). *The Syrian Safe Zone and International Law*. Prague: Institute of International Relations.
- Gilbert, G, Anna R. (2017). *Creating Safe Zones and Safe Corridors in Conflict Situations: Providing Protection at Home or Preventing the Search for Asylum?*. Sydney: The Andrew & Renata Kaldor Centre for International Refugee Law.
- Gillard, E. (2008). There's No Place Like Home: States' Obligations in Relation to Transfers of Persons. *International Review of the Red Cross*, 90(871), 703-750.
- Gillard, E. (2017). Safe Areas: The International Legal Framework. *International Review of the Red Cross*, 99(3), 1075-1101.
- Hansen, Thomas. 2014. "Extraterritorial Migration Control and the Reach of Human Rights". ss. 113-131 içinde *Research Handbook on International Law and Migration*. Cheltenham: Elgar.
- Hirsi Jamaa and Others v Italy, 27765/09 (ECtHR 02 23, 2012).
- Human Rights Watch. (2019). *Turkey: Syrians Being Deported to Danger*. London: Human Rights Watch.
- Human Rights Watch. (2019). Syria: Civilians Abused in Safe Zones. <https://www.hrw.org/news/2019/11/27/syria-civilians-abused-safe-zones> (Erişim Tarihi: 03.10.2023).
- ICRC. (2019). Customary IHL Study Rule 132 ICRC Customary IHL Database. https://ihl-databases.icrc.org/customary-ihl/eng/docs/v1_rul (Erişim Tarihi: 03.10.2023).
- ICRC. (2019). IHL Database. https://ihl-databases.icrc.org/customary-ihl/eng/docs/v1_rul (Erişim Tarihi: 03.10.2023).
- Jacques, M. (2012). *Armed Conflict and Displacement: The Protection of Refugees and Displaced Persons under International Humanitarian Law*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Keen, D. (2017). *Anything but Safe: Problems with the Protection of Civilians in So-Called Safe Zones*. London: London School of Economics and Political Science.
- Kocacık, M. (2019,08 08). Blatant Aggression: Syria Rejects US-Turkey Safe Zones. Al Jazeera.
- Labbé, J. (2012). *Are Safe Areas a Viable Way out of the Humanitarian Deadlock in Syria?*. New York: International Peace Institute.
- Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory (Advisory Opinion), 136 (ICJ 07 09, 2004).
- Lilly, D. (2014). Protection of Civilians Sites: A New Type of Displacement Settlement?. *Humanitarian Exchange*, 62(12), 31-33.

- Long, K. (2013). In Search of Sanctuary: Border Closures, Safe Zones and Refugee Protection. *Journal of Refugee Studies*, 26(3), 448-476.
- Long, K. (2013). *The Point of No Return: Refugees, Rights, and Repatriation*. Oxford: Oxford University Press.
- Milanovic, M. (2016). Extraterritorial Derogations from Human Rights Treaties in Armed Conflict. N. Bhuta (Ed.). *The Frontiers of Human Rights* içinde (s. 55-88). Oxford: Oxford University Press.
- MSS v Belgium and Greece, 30696/09 (ECtHR 01 21, 2011).
- Norwegian Refugee Council. (2018). *Dangerous Ground: Syria's Refugees Face an Uncertain Future*. Oslo: Norwegian Refugee Council.
- OHCHR. (2020). *Syria: Violations and Abuses Rife in Areas under Turkish-Affiliated Armed Groups*. Geneva: OHCHR.
- Orchard, P. (2014). Revisiting Humanitarian Safe Areas for Civilian Protection. *Global Governance*, 20(1), 55-75.
- Özkizilcik, Ö. (2020). *The Syrian National Army: Structure, Functions, and Three Scenarios for its Relationship with Damascus*. Geneva: Geneva Centre for Security Policy.
- R v Immigration Officer at Prague Airport and Another, Ex parte European Roma Rights Centre and Others, [2004] UKHL 55 (United Kingdom: House of Lords (Judicial Committee) 12 09, 2004).
- Sassòli, M. (2019). *International Humanitarian Law: Rules, Controversies, and Solutions to Problems Arising in Warfare*. Cheltenham: Elgar.
- Schultz, J. (2019). The Internal Protection Alternative and its Relation to Refugee Status. S. Juss (Ed.). *Research Handbook on International Refugee Law* içinde (s. 126-139). Cheltenham: Elgar.
- Schultz, J. (2019). *The Internal Protection Alternative in Refugee Law*. Leiden: Brill Nijhoff.
- Skalar, M. (2014). Silahlı Çatışmalarda Sivillerin Korunması için Güvenli Bölgeler. *Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 9(123), 37-64.
- Soering v UK, 14038/88 (ECtHR 07 07, 1989).
- Stoyanova, V. (2020). The Right to Leave any Country and the Interplay between Jurisdiction and Proportionality in Human Rights Law. *International Journal of Refugee Law*, 32(3), 403-439.
- Sufi and Elmi v United Kingdom, 8319/07 (ECtHR 06 28, 2011).
- Taşdemir, F. (2012). İnsan Hakları Hukuku ve İnsancıl Hukuk Açısından Türkiye'nin Ayrılıkçı Terör Örgütü PKK ile Mücadelesi. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 16(1), 107-151.
- UNGA. (2019). *Global Compact for Safe, Orderly and Regular Migration*. Geneva: UNGA.
- UNHCR. (2001). *Interpreting Article 1 of the 1951 Geneva Convention Relating to the Status of Refugees*. Geneva: UNHCR.
- UNHCR. (2002). *Global Consultations on International Protection Third Track: Voluntary Repatriation*. Geneva: UNHCR.

- UNHCR. (2003). *Guidelines on International Protection: Internal Flight or Relocation Alternative within the Context of Article 1A (2) of the 1951 Refugee Convention and/or 1967 Protocol Relating to the Status of Refugees*. Geneva: UNHCR.
- UNHCR. (2007). *Advisory Opinion on the Extraterritorial Application of Non-Refoulement Obligations under the 1951 Convention Relating to the Status of Refugees and its 1967 Protocol*. Geneva: UNHCR.
- Wallace, R. (2014). The Principle of Non-Refoulement in International Refugee Law. V. Chetail, C. Bauloz (Ed.). *Research Handbook on International Law and Migration* içinde (s. 417-438). Cheltenham: Elgar.
- Yamashita, H. (2004). *Humanitarian Space and International Politics: The Creation of Safe Areas*. Farnham: Ashgate Publishing Limited.
- Yayla, H. (2022). *Uluslararası Hukukta Güvenli Bölge*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.